

Zondag 12 januari 2020, 2^e zondag Epifanie, Pauluskerk, 10.30 uur

lezing Oude Testament: Jesaja 60: 1 - 7

lezingen Nieuwe Testament:

- Galaten 4: 31 - 5: 12
- Mattheus 2: 1 - 12

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Niet normaal. Daarover vanmorgen. Niet normaal. Ik heb steeds vaker het gevoel, dat normaliteit - dus wat wij met elkaar doorgaans voor te doen gebruikelijk houden - een enorme, vaak doorslaggevende en sturende, maar meestal onbenoemde rol speelt in onze omgang met de aarde, met elkaar en met onszelf. En dan heb ik het niet zozeer over het soort discussie, dat de minister-president een tijdje geleden rond de verkiezingscampagne in 2018 wenste te voeren. Pagina groot verscheen in een aantal kranten zijn oproep: Normaal. Doen ! Met daarin zinnen als: "Het is normaal dat je werkt voor je geld en dat je het beste uit je leven haalt". Is dat inderdaad normaal, de norm, dat iedereen moet werken voor zijn of haar geld ? Is dat inderdaad normaal, de norm, dat je het beste uit je leven haalt ? Ik geloof er eigenlijk niks van. Ik heb het ook niet over de zogenaamde "vuurwerktraditie", die in Nederland zou bestaan en waarover zoveel te doen is de laatste tijd. Volgens de minister-president "zie je, dat de jaarwisseling in de huidige vorm soms op een oorlog lijkt. Dat is niet normaal meer". Ik ben dat overigens van harte met hem eens en vind dat we er zo snel mogelijk helemaal mee moeten stoppen. Om allerlei redenen. Maar ik wil eigenlijk een slag dieper met dat normaal. En dat om bij de kern te komen van wat er speelt rond normaal, normering, normen, volgens mij. Het enorme en vaak verborgen sturende en dirigerende effect, dat uitgaat van wat wij met elkaar "normaal" en "niet-normaal", dat wat zogenaamd afwijkt van normaal, vinden.

De Franse filosoof Michel Foucault schreef in de jaren '60 een grensverleggend boek: "De geschiedenis van de waanzin". Kernvraag is: op welke manier gaan wij om met datgene wat ons vanuit het diepste van ons wezen angst aanjaagt ? Dat zijn altijd weer dingen als oud, gek of dement worden, ziekte en dood, grensoverschrijdend gedrag en ook seksualiteit. Antwoord, volgens Foucault: wat mij beangstigt in mijzelf probeer ik onder controle te krijgen bij iemand anders. En dat door het uitoefenen van macht. Dat doen wij niet alleen als persoon, individueel, maar ook als samenleving, collectief.

Met overtuigingen - religieus, economisch, politiek - over wat "normaal" is of gevonden moet worden. In elke tijd heb je zo'n set dominante overtuigingen. Een samenhangend geheel van woorden en beelden over wie wij zijn als mens, over wat onze samenleving is, waarmee wij onszelf en elkaar in de gewenste richting sturen. In onze samenleving is dat pakket vooral gevuld met de normen en waarden en idealen van de wereld als markt. Dat pakket bepaalt onze taal en ook onze keuzes. Wij "investeren" in relaties, mensen die ziek zijn of hulp nodig hebben heten "client" en zorg, hulp en overheidsdiensten of diensten aan elkaar noemen wij het liefst "product". Alles draait heden ten dage ook om werk, lees: betaald werk. Wij zijn wat wij doen. Wie wat doet voor de kost, stelt iets voor. Wie dat niet doet, niet. In voorstelrondjes begint vrijwel iedereen eerst met te vertellen wat hij of zij doet, wat je functie is. Niet wie je bent als persoon. Tegen die achtergrond is de slogan van de minister-president: "het is normaal, dat je werkt voor je geld" heel normaal, zou je kunnen zeggen. Dat is iets anders dan een antwoord op de vraag of dat werkelijk zo is en of we dat werkelijk met elkaar zouden moeten willen. Heel het verhaal over onszelf van nu, die sturende set normen ademt de geest van werken voor de kost, van maakbaarheid, van de dingen naar je hand zetten, van alles is mogelijk voor wie wil en doorzet. "Alles uit je leven halen". Wij zien heel onze werkelijkheid, de aarde, de samenleving, elkaar als dingen, die je naar je toe kunt halen en naar believen naar je hand zetten. Eén grote cultuur van beheersing en controle, van naar je toe halen. De grote vraag is of dat goed is voor de aarde, voor ons en of we dat dus met elkaar zouden moeten willen. Volgens Foucault organiseert elke samenleving met haar sturende set van wat "normaal" is ook haar eigen afwijkingen. Ik lees in een pamflet van Paul Verhaeghe "Over normaliteit en andere afwijkingen", dat inmiddels 42% van de Nederlanders voldoet aan de officiële criteria voor een psychiatrische stoornis. En wat die levenshouding aan ellende voor de aarde bewerkt, lijkt mij inmiddels volkomen duidelijk. Onze samenleving is gestoord, niet normaal, zegt Verhaeghe.

Niet normaal. Tegen die achtergrond wil ik de bijbelse teksten van vanmorgen lezen. Die prachtige, vreugdevolle tekst uit Jesaja: "Jeruzalem, kijk ! Je ogen zullen stralen van blijdschap, je hart zal bonzen van vreugde". Die krachtige, hartstochtelijke, anti-normale tekst van Paulus uit Galaten: "Christus heeft ons bevrijd. Daardoor kunnen wij als vrije mensen leven. Houd dus vol en laat niemand je weer tot slaaf maken". En die wonderlijke, heerlijk tegendraadse Mattheustekst met zinnen als: "Daar zagen zij het kind bij zijn moeder Maria. Zij knielden voor hem en eerden hem. Zij

gaven hem dure geschenken die zij meegebracht hadden: goud, wierook en mirre". Wat is normaal ? Is normaal eigenlijk wel normaal ? En als normaal ons ziek en moe maakt en de aarde uitput, wat dan te doen om uit de spiraal van normaal te stappen ? Daarover vanmorgen in drie blokjes.

Eén. "En zie. Niet lang na de geboorte van Jezus kwamen er wijze mannen in Jeruzalem aan. Zij kwamen uit het Oosten, uit een ver land. Zij vroegen aan de mensen in Jeruzalem: waar is de koning van de Joden, die kort geleden geboren is ?" Wijze mannen. Magiërs, zegt Mattheüs. Magiërs, dat is niet het horoscopische werk op het niveau van Story, Weekend en Privé. Magiërs zijn wetenschappers, astrologen uit Babylonië. Zij beschikken over een bijzondere, geheime kennis. Speciaal over de loop van de sterren en de betekenis daarvan voor ons leven en voor de gang van zaken van landen en volken op aarde. Hun wetenschap heeft uitgewezen, dat er een bijzondere koning geboren is. En dus zijn zij op zoek. En ze hebben er een immense reis voor over om hem te vinden, die "koning van de Joden". Ik stel voor, dat we de bijbelse verhalen van vanmorgen zo lezen. Als tegenverhalen. Als verhalen waarin mensen op zoek zijn naar een andere orde. Naar een andere gang van zaken tussen mensen, in onze samenleving. Dwars tegen de "normale", heersende orde in. Eigenlijk gaat de hele bijbel juist daarover. Over de mogelijkheid van en de zoektocht naar een orde van een andere dan de "normale" orde. Anders, menselijker, zorgzamer, rechtvaardiger, religieus, economisch en politiek. Van alleen al de vraag naar zo'n orde staat heel "normaal" Jeruzalem op zijn kop. Koning Herodes voorop. Die reageert vanuit angst en achterdocht. Zoals de bestaande orde altijd reageert, op het moment dat er ook maar iets zou kunnen zijn, dat haar bestaan bedreigt. En dat is veel. En hij past vervolgens alle "tricks of the trade" van de bestaande, normale orde toe. Doet alsof hij de beste bedoelingen met de wijzen voorheeft, vertelt halve waarheden en schakelt hen ogenblikkelijk in voor zijn eigen belang. Keizer Augustus vertelde als grap over Herodes, die er niet voor terugdeinsde drie van zijn eigen zoons om te brengen, dat je beter Herodes' varken - die hij als Jood immers niet mocht eten - kon zijn dan zijn zoon. Tegenover die "normale" orde van wreedheid, ziekelijke achterdocht, terreur en intimidatie zijn de wijzen op zoek naar iets niet-normaals. Iets van een andere orde. Een kind of zoiets als koning, als richtinggevend principe, de "koning der Joden".

Twee. "Toen zij de ster weer zagen, waren zij erg blij. De ster wees hen de weg. Hij bleef staan boven het huis waar het kind was." Het verhaal van de zoektocht van de wijzen staat

niet op zichzelf. Het lijkt mij helemaal naar Mattheus" bedoeling als we het verhaal over die zoektocht toepassen op onszelf. Misschien was de zoektocht van de wijzen naar de "koning van de joden", naar God, voor hen wel een zoektocht naar een manier van leven van een andere dan de normale orde. Geleidelijk aan waren ze hun bestaan als sterrenkundigen, als wetenschappers pur sang, steeds meer gaan zien als iets abstracts. Vol van intellectuele prestaties en inspanningen, dat wel, maar leeg als het ging om het echte leven. En nou ze die wonderlijke ster - die eigenlijk helemaal niet paste in hun normale wetenschappelijke denkraam - hadden gezien, vroegen ze zich af of het leven hen niet meer te bieden had. Meer warmte bijvoorbeeld dan dat koude, lege heelal met sterren die het leven van de mensen voor eens en voor altijd vastleggen. Meer echtheid, meer leven, meer levende mensen om hen heen in plaats van dode boeken. Meer menslievendheid en zorgzaamheid ook. En dus gingen ze op weg om daarnaar te zoeken. Het is de menselijke zoektocht van alle plaatsen en alle tijden. Uiteindelijk van alle mensen. In ieder geval ook van veel mensen in de Pauluskerk. Onze bezoekers vooral, als ik tenminste op een rijtje zet wat er schuilgaat achter alles wat zij zeggen of juist niet zeggen en zich afvragen. Hetzelfde geldt, denk ik, voor ons allemaal. Wij snakken zo langzamerhand met z'n allen naar iets anders. Iedereen voelt, dat het zo niet langer kan. Of moet soms half Nederland dadelijk verkeren in armoede, schulden, slechte of onbetaalbare huisvesting en verregaande onzekerheid !? De aarde laat al jaren weten, dat het zo niet langer kan.

Drie. En tot slot. Hoe nu te komen uit de sturende spiraal van normaal naar iets dat ons allen en de aarde heel houdt en doet groeien en gedijen ? Daar gaat het om in de verhalen van vanmorgen ! Over dat hoe drie dingen nu. Het eerste is dit. "Daar zagen zij het kind bij zijn moeder Maria. Zij knielden voor hem en eerden hem. Ze gaven hem de dure geschenken, die zij meegebracht hadden: goud, wierook en mirre", hoorden we daarnet. Zij knielden voor hem en eerden hem. Je hebt de neiging er overheen te lezen. Drie volwassen mannen knielend en erend voor een baby. Dat is het beeld. Dat is van een totaal andere orde dan de normale, die van dood en verderf van die andere koning, Herodes. Knielen voor en eren van een baby, van het meest weerloze leven dat er is. Volgens Mattheus begint met die gebaren en met die houding de tegenorde, de way-out uit de spiraal van normaal. Toen ik nog leraar was op de Europese School in Luxemburg ging ik tijdens een vormingsweekend voor in gebed voor een groep leerlingen en boog mijn hoofd aan het begin. Een aantal leerlingen begon te lachen. Zoiets deed je toch niet en zeker niet als volwassen

man. Dat was de orde, die zij hadden geleerd. Ik heb pas toen gezien hoe fundamenteel van een andere orde dat buigen van je hoofd voor iets dat groter is dan jij eigenlijk is. Daar begint de tegenorde. Met het er weet van hebben, dat er dingen zijn groter, elementairder, belangrijker, levenskrachtiger dan jij: de ander, het leven, wat de bijbel noemt: God, de aarde als de grote Voedster van al het leven. Het tweede is dit. "Christus heeft ons bevrijd. Daardoor kunnen wij als vrije mensen leven. Houd dus vol en laat niemand je weer tot slaaf maken", hoorden we daarnet van Paulus. Vrijheid als opdracht dus. Niet als gegevenheid, niet als "ik ga mijn gang". Daar gaat het Paulus om. Essentieel om uit de spiraal van "normaal" te blijven is consequent te weigeren mee te gaan in de taal van "normaal" en weloverwogen andere woorden te kiezen en dus een ander verhaal. Het luistert nauw. Iemand die naar de dokter gaat is geen cliënt, maar een patiënt. Iemand, die hulp of zorg nodig heeft is opnieuw geen cliënt, maar een mens die hulp of zorg zoekt. Iemand, die naar Nederland is gevlucht is geen gelukszoeker. Vluchtelingen hebben de wijk genomen uit armoede of gebrek aan toekomstmogelijkheden. En als het dan toch gelukszoekers moeten zijn, dan zijn we dat allemaal. Wie hier ongedocumenteerd verblijft, is geen illegaal. Mensen kunnen niet illegaal worden verklaard. Palestijnen zijn geen terroristen op het moment, dat zij opkomen voor hun vrijheid in Gaza of andere bezette gebieden. Zij zijn verzetsstrijders tegen een bezetting, die volkomen onwettig is volgens het internationale recht. En de vergeldingsacties door het Israëlische leger zijn doorgaans geen veiligheidsacties, maar daden van staatsterrorisme. Zorg dus, doe je best, dat je vrij blijft van de taal van "normaal". Want de taal, die wij gebruiken, is niet neutraal, maar stuurt enorm. Het derde is dit. "Het is alleen belangrijk, dat je gelooft en dat we door het geloof in liefde met elkaar leven", zegt Paulus. Er is maar één manier, vindt Paulus, om uit de spiraal van normaal te blijven. Die manier noemt hij liefde. Agape. Wie met agape zorgt voor de aarde en voor elkaar, hoe lastig en weerbarstig ook, wordt een vrij mens. Alleen uit agape en uit niks anders ontstaat de ware vrijheid. Heel de aarde, met heel haar overvloedig voedende kracht draagt fundamenteel het karakter van een gift, een cadeau. Doe jij net zo. Wees, wordt gift en cadeau, wees, wordt genade voor aarde en anderen. En je bent uit de spiraal van normaal. Vrijheid, een vrij mens geboren. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 12 januari 2020